

A diáknyelv témakörei

1. A diáknyelv elválaszthatatlan az iskolától, tehát a diákság egyéb területen használt — a köznyelvi jelentéstől eltérő — szókincsét nem soroljuk ide, hiszen nem csupán a diákságra jellemző. Az ún. ifjúság nyelvéből csak azokat a kifejezéseket emeljük ki, amelyek valamilyen formában az iskolai tevékenységgel kapcsolatosak. Anyagomat Szolnok megyei középiskolás tanulóktól gyűjtöttem több éven át. A diákszókincs vizsgálatakor a következő témaköröket állapíthatjuk meg: 1. Az iskola intézményei, részei. 2. A tantárgyak és a velük kapcsolatos felszerelések nevei. 3. Az elégtelen, illetve a bukás megjelölései. 4. A tanítási órán történt események elnevezései. 5. Az egyéb, órán kívüli tevékenység elnevezései.

2. a) Az iskola és intézményei, részei. Az iskola általános megnevezése áll leginkább közel az argóhoz, a *suli* szót variálják: *sulaj*, *sulkó*, *sulka*, *sulesz*. Idegen nyelvi fordítása jóformán csak az oroszra korlátozódik: *skóla*. A magyar elnevezések a szabadságvesztéssel vannak kapcsolatban: *fogda*, *börtön*. Az iskola szó becézett alakja: *isi* leginkább az alsó tagozatban használatos. Az intézményeknek, illetve az iskola egyes részeinek általában egy elnevezése van: *koli* (kollégium), *tancsi* (tanulószoza), *déhá* vagy teljesen: *diriház* (igazgatói iroda) az argóízű *diliház*-ból keletkezett, *Samulak* (biológiai szertár), *moslékos*, *vályú* (ebédlő). Itt említünk meg néhány ételnevet is, amelyek csaknem bizonyos, hogy iskolai étkezésben keletkeztek: *Leningrád-leves* (ehetetlen; <'bevehetetlen, mint Leningrád'), *tejbepapi* (tejbegríz), *zsiros deszka* (zsiros kenyér).

b) A tantárgyak és a velük kapcsolatos felszerelések nevei csaknem teljesen az iskolában keletkeztek. A tantárgyak nevét lerövidítik, és többnyire kicsinyítő képzővel látják el: *nyevi* (magyar nyelv), *töri* (történelem), *gyaki*, *gyakszi* (gyakorlati foglalkozás), *föci* (földrajz); több *-tan* utótagú összetett szó is található, a tananyag egy részére utalnak a humor kedvéért: *dögtan*, *dudvatan* (biológia), *bűztan* (kémia), *bíttan* (ének); olykor visszatérnek az eredeti formához (olykor nem a teljes alakban): *ruszki* (orosz), *biosz* (biológia), *fűzisz* (fizika); egyéb: *népnymorító* (matematika; újabban terjed a *matek* rovására). A felszerelési és egyéb tárgyak elnevezései között is sok becézett alakot találunk: *cerka* (ceruza), *vonca* (vonalzó), *bizi* (bizonyítvány), *racska* (radír), *tasi* (táska), *doli*, *doga* (dolgozat, dolgozatfüzet), *röpcsi* (röpdolgozat). Ha más szóval fejezik

ki, akkor az új szónak csak egy tulajdonsága jellemző az illető tárgyra: *traktor* = varrógép (zakatolás), *csendes, surranó* = tornacipő (járás közben alig kopog), *pakszus, marhalevél* = ellenőrző (ebből tudja meg a szülő a rossz jegyet), *bizonyi hitvány, számárpakszus* = bizonyítvány (rossz jegyeket is tartalmaz), *Samu, Hugó* = csontváz.

c) Az elégtelennel, illetve a bukás megjelölőivel már foglalkoztunk (Nyr. 95: 418–9). Annyival egészítjük még ki, hogy ebben a témakörben az alábbi változatokkal találkozunk: 'egyest kap': *beszed, cövekel, bekapja a horgot*; 'egyest ad': *bezügat, szór*; érdekes megjegyezni, hogy vannak olyan szavak, amelyek mind a kettőt jelentik: *fásít, cövekel, arat*; 'megbukik': *elhasal, konyec, hurok*; az elégtelen elnevezései (csaknem száz variáns): *csülök, partizán, ficak*. A javítóvizsgára való készülés: *nyári egyetem*.

d) A tanítási órán történt események sok elnevezésében egy fájdalmas vagy negatív momentum a domináns, többségük a felelőssel és a tanári kérdésekkel függ össze: *cidrizik, citerázik* (fél a feleléstől), *pikkel rá, kirúg rá, rászáll* (a tanár állandóan egy tanulót kérdez), az ilyen tanár neve: *keresztapa (-anya)* (ez a neve a buktató tanárnak is); *mázli, megúsztá* (nem feleltették). Érdekesekek azok a kifejezések, amelyek főnevek, és egy teljes mondat helyett állnak: *drót* (add tovább!), *posta* (figyelem! levél meg!), *ablak* (valami érdekes esemény történik kint).

e) Az egyéb, órán kívüli tevékenység lehet legális, illetve tiltott cselekedet. Legális események: *hegyi beszéd* (az igazgató [az osztályfőnök] rendszerint korhóló beszéde, amelyet az egész iskola[osztály]közösség előtt tart), *sulibuli* (klubest), *jön!* (valamelyik tanár közeledik). A tiltott tevékenység elnevezései sokrétűbbek, és mások számára alig érthetőek. Tekintélyes részüket a dohányzás kifejezései adják. Cigarettazni többnyire a WC-ben szoktak, s ezt a helyet *klub*-nak, *kávéház*-nak vagy az argóból kölcsönzött szavakkal *snecki*-nek, *slazi*-nak, *sló*-nak nevezik. A cigaretta általában *bagó, füstrúd, dekk, csikk*, sőt: *citrombambi* is. Az egyes cigarettafajták elnevezései — a saját nevükön kívül — nem csupán a diáknyelvre jellemzőek, tehát könnyen lehet, hogy nem diákok találták ki, noha használják, pl. *koncert, Beethoven* (Symphonia), *veréb, szárnymélküli* (Fecske). Az óra előtti másolás: *kotta, kottázás*, a másolandó füzet: *kottafüzet* (néha: *hangjegyfüzet*). Ha a tanuló nincs bent az órán: *lóg, fityeg, oson*. Kissé durva szokás a kezdő bejárók elfenekelése a vonaton: *avatják, felavatják*.

3. A témaköröket áttekintve, most vizsgáljuk meg, hogy az egyes témakörök szókinése hogyan oszlik meg! Az iskola intézményei, részei: 11,9%, a tantárgyak és a velük kapcsolatos felszerelések nevei: 14,9%, az elégtelen, illetve a bukás megjelölései: 46,3%, a tanítási órán történt események elnevezései: 16,4%, az egyéb, órán kívüli tevékenység elnevezései: 10,5%. Az 1., 2., 4., 5. 10 és 20% között mozog. Szembetűnő a 3. csoport, amely csaknem annyi elnevezést tartalmaz, mint a többi együttvéve.

Mizser Lajos